

ESKİ ESERDE KAÇAKÇILIK TRAFİĞİ

Türkiye'de soyulmayan müze yok

Tarihi eser kaçakçılığı olaylarıyla ilgili olarak fişlenebilmiş 150 kadar dosya var.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin emniyet kayıtları, bütün müzelerimizin bir veya birkaç kez soyulduğunu gösteriyor. Durum resmi belgelere şöyle geçiyor: Soyulmayan müzemiz yok.

HALİL NEBİLER

Bergama'da olması gereken "Zeus Sunağı" nerede? Yaklaşık 60 yıldır Doğu Berlin'de. Ege Adalarının Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğu dönemde, Miloş Adası'nda bulunan "Milo Ventüsü" nerede? Paris'in ünlü Louvre Müzesi'nde. Muğla'nın Datça ilçesine bağlı Tekirburnu'ndaki tarihi Knidos kentinin ünlü aslan heykeli ve yüzlerce tarihi eser parçaları nerede? İngiltere'nin British Muse-

Yurdun çeşitli yörelerinden toplanan tarihi eserler İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Adana'daki "baş bayilere" geliyor.

um'unda. "Myrina pısmış toprak eserleri" adıyla bilinen ve bugünkü adıyla "Aliaga Çiftliği" denilen bölgede Fransızlar tarafından yapılan kazı sonunda ortaya çıkarılan 5 bin kadar tarihi eserin 700'ü İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde. Geri kalan 4 bin 300 parça nerede? Paris'te. Louvre Müzesi'nde.

Böyle yüzlerce kaçakçılık eylemi nedeniyle kısırlaştırılan Anadolu tarihinin Türkiye'de kalan parçaları bile, tarihi eser kaçakçılarının eylemlerini sürdürmeleri için yeterli nedeni oluşturuyor. Türkiye sınırlarının çeşitli noktalarında açılan deliklerden yurt dışına tarihi eser kaçırılıyor. Nasıl ve neden? Şöyle...

Eski eser kaçakçılığı, silah veya uyuşturucu kaçakçılığı gibi büyük sermaye gerektiren bir konu değil. Ayrıca pazarlama soru-

nu da yok. Eski eser kaçakçılığının konusu olan tarihi eser parçalarının ortaya çıkarılması için sadece emek ögesinin var olması yeterli. Ortaya çıkarılan eski eserin alıcısı, eseri topraktan çıkarmanın ayağına geliyor.

Tarihi eser kaçakçılığının yapısı, silah kaçakçılığının tersine işleyen bir yapı özelliği gösteriyor. Silah kaçakçısı, yurt dışından aldığı silahı yurt içinde belli yollar üzerinden en küçük yerleşim birimlerine kadar dağıtıyor. Eski eser kaçakçılığı ise en küçük yerleşim birimlerinden başlıyor ve buralardan elde edilen eserler, belli merkezler üzerinden yurt dışına kaçırılıyor. Eski eser kaçakçılığı, bu yönüyle uyuşturucu madde kaçaklığına benziyor.

Emniyet örgütü, uyuşturucu, (Arkası Sa. 13. Sü. 7'de)

Türkiye'de soyulmayan

(Baştarafı 1. Sayfada)

silah, altın kaçakçılığı gibi olayların yoğunluğu ve bu olaylara karşı yürütülen mücadelenin daha ağırlıklı olması nedeniyle, tarihi eser kaçakçılığına günümüze kadar gerekli önemin verilemediğini kabul ediyor. Bu yüzden emniyet örgütünün elinde bu konuyla ilgili yeterli sayı ve nitelikte eleman bulunmuyor. Eski eser konusunda bilgi sahibi elemanlar ise güvenlik örgütünün başka idari hizmetlerini görüyorlar.

Konuya özellikle 1982 sonlarında ağırlık vermeye başlayan güvenlik görevlileri, 1983 yılında İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü elemanlarından, "Tarihi eser kaçakçılığı olaylarını inceleyecek, bu konuda operasyonlar düzenleyecek, kazıları ve arkeolojik araştırmaları denetleyecek" yeni bir birimin kurulmasını öneriyorlar. Öneri üzerinde yapılan çalışmalarda, günümüze kadar herhangi bir sonuç alınabilmiş değil. Emniyet yetkilileri ayrıca müzelerin bölgeleriyle ilgili aylık raporlar, kazı ekiplerinin ise çalışmalarla ilgili bilgilerin, tarihi eser kaçakçılığıyla ilgili her türlü durumların kendilerine düzenli bir biçimde iletilmesini istiyorlar.

Emniyet örgütü, bilgi birikiminin darlığına örnek olmak üzere belirtiyor: Elimizde tarihi eser kaçakçılığı olaylarıyla ilgili olarak fişlenebilmiş 150 kadar dosya var. Ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin emniyet kayıtları, bütün müzelerimizin bir veya birkaç kez soyulduğunu gösteriyor. Durum resmi belgelere "soyulmayan müzemiz yok" diye geçiyor.

BİRİNCİ EL KÖYLÜLER

Güvenlik ekiplerinin araştırmaları, eski eser kaçakçılığının basit yapısal özelliklerini şöyle sıralıyor: Tarihi eser kaçakçılığında birinci el köylüler. Köylüler tarafından arama veya rastlantı sonucu gün ışığına çıkarılan parçaları toplayan ve dış pazarı sağlayan ikinci eli şimdiye kadar genellikle turistik eşya satıcıları, antikacılar ve kuyumcular oluşturmuş. İkinci el polis arasında "bölge bayileri" adıyla anılıyor.

Bölge bayilerinin elinde bulunan tarihi eser parçaları, "dış pazar sağlayabilen" üçüncü el'e geliyor. Üçüncü el, ülkemizde İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya'da kümeleniyor. Polisin dilinde "Baş bayiler" olarak biliniyorlar. Kaçakçılığın bundan sonraki halkaları ülke dışında bulunuyor.

Üçüncü elin uzanabildiği yere kadar mücadele gücü bulunan polisin bundan sonra yabancı ülke polisleriyle işbirliği içinde tarihi eser kaçakçılarına karşı savaşması olanaksızlaşıyor. Çünkü, yabancı ülkelerin çoğu, tarihi eser kaçakçılığını yasa dışı saymıyor.

DİPLOMATİK AVANTAJLAR

Polis, tarihi eserlerin en çok deniz yoluyla ve diplomatik avantajların kullanılması yollarıyla kaçırıldığını saptamış. Deniz yoluyla tarihi eser kaçakçılığında kullanılan en önemli yöntem, "şamandra" yöntemi. İşin en önemli yanı, bu tür değerli parçaların turistik ve diplomatik yatlara kadar iletilebilmesi. Genelde fazlaca aranmayan yatlar, aramalara karşı, tarihi eseri bir iple suyun içine sarkıtıyorlar. Herhangi bir kontrol sırasında ipin kesilmesiyle dibe gönderilen parçanın üzerindeki şamandra bir süre sonra su yüzeyine çıkıyor ve eserin bulunduğu yerin kolaylıkla saptanmasını sağlıyor.

Polisin yaptığı çalışmalar sonunda, tarihi eser kaçakçılığının

bellibaşlı merkezleri ve önemli çıkış noktaları şöyle belirlenmiş:

DOĞU ANADOLU

Van ili ağırlıklı olmak üzere Muş ve Bitlis'ten toplanan Urartu uygarlığına ait arkeolojik eserler, önce Van'daki birkaç "bölge bayii"nde toplanıyor. İkinci el olarak bilinen bu kişiler, ellerindeki parçaları İstanbul, İzmir ve Antalya'ya ulaştırıyorlar. Doğu Anadolu kaynaklı tarihi eserler İstanbul'dan Yunanistan, Bulgaristan, Federal Almanya veya Fransa, İzmir ve Antalya'dan ise bazı Afrika ülkeleri ve İspanya üzerinden genellikle ABD'ye gönderiliyor. Eserlerin bir bölümünün ise Fransa ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerinde kaldığı sanılıyor.

KARADENİZ

Bölge merkezi Amasya. Bu il dışında Kastamonu ve Samsun illerinde de zaman zaman tarihi eser kaçakçılığı olaylarına rastlanıyor. Tarihi eser kaçakçılığının en az görüldüğü bölge özelliğini koruyan Karadeniz kaynaklı parçaların genellikle Ankara ve İstanbul üzerinden yurt dışına götürüldüğü görülüyor. Bölge hakkında derin bilgi yok.

İÇ ANADOLU

Bölge merkezi Ankara, Çankırı, Kayseri, Konya, Niğde, Nevşehir illerinden elde edilen parçalar Ankara'da toplanıyor. Buradan da genellikle diplomatik avantajlardan yararlanılarak yurt dışına kaçırılıyor. Bu konuda diplomatik avantajlarını kullanan elçilik ya da uluslararası kuruluşlar arasında en çok Federal Almanya Büyükelçiliği'nin adı geçiyor. Bölgede Konya bir alt merkez niteliğinde. Konya'daki ikinci eller kimi zaman Ankara yerine Adana, İstanbul ve İzmir üzerinden dış pazar olanaklarını yeğliyorlar. Emniyet yetkilileri, İç Anadolu bölgesine izinlerini geçirmek için gelen yabancı ülkelerdeki işçilerimizin de izin dönüşlerinde tarihi eser kaçırdıklarının saptandığını belirtiyorlar.

GÜNEY VE GÜNEYDOĞU ANADOLU

Bölgenin kaçakçılık merkezi Adana. Güney ve Güneydoğu Anadolu'dan bazı istisnalar dışında yurt dışına doğrudan çıkışı yok. İstisna olaylarda eserlerin genellikle Urfa, Kahramanmaraş gibi illerden Suriye, Irak ve İran'a, oralardan da asıl yabancı alıcılara kaçırıldığı biliniyor. Bölge merkezine gelen parçaların önemli bölümünün Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Şanlı Urfa ve İçel'den sağlandığı saptanmış. Adana'dan genellikle Antalya'ya, Aydın'ın Kuşadası ile İzmir'in Çeşme bölgelerine ve İstanbul'a gönderilen parçalar buralardan da yurt dışına çıkarılıyor.

ANTALYA

Tarihi eser kaçakçılığının önemli bir merkezi. Isparta, Burdur, Afyon illerinden toplanan parçaların çıkış yeri. Bölgede Afyon, İzmir ve Antalya arasındaki en önemli kavşak olarak dikkati çekiyor.

İZMİR

Ege bölgesinin merkezi. Manisa, Afyon, Aydın, Balıkesir, Kula, Dinar, Söke ve Van'dan gelen eserlerin çıkış noktası. Kimi zaman Güney ve Güneydoğu Anadolu kaynaklı eserler de İzmir'den kaçırılıyor. "İran, Almanya, Fransa" ilk bağlantılı dış pazarlamayı İzmir'deki kaçakçılar sağlıyor. Kuşadası ve Çeşme sadece Ege'nin değil, Türkiye'nin en önemli çıkış noktaları.

İSTANBUL

Çeşitli bölgelerden gelen parçalara dış pazar bulan kaçakçılar "baş bayi" niteliğinde olup. Kapalıçarşı çevresinde yoğunlukta.